

Utemiljö vid grundskola och anpassad grundskola i Jönköpings kommun

► RÅD OCH RIKTLINJER

Foto: Johnér Bildbyrå

Råd och riktlinjer – **Utemiljö vid grundskola och anpassad grundskola i Jönköpings kommun**

Inledning och syfte

Utbildningsförvaltningen i Jönköpings kommun arbetar för att ge framtidens världsmedborgare förutsättningar för att nå sina mål och drömmar. Det gör vi gemensamt genom att utveckla individens förmågor, kunskap och tilltro till sig själv – varje dag – hela vägen.

En del i detta arbete är likvärdighet och ambitionen att alla skolgårdar ska vara ändamålsenliga och hålla en hög kvalitet. Detta dokument ska användas som hjälp vid planering och utformning av såväl nya som befintliga utemiljöer inom grundskola och anpassad grundskola, för att säkerställa tillräckliga friytor, hur ytorna ska användas och disponeras samt vad som krävs för att hålla en god kvalitet.

Forskning visar att utevistelse på kvalitativa gårdar är en viktig friskfaktor för eleverna. Några av de mest centrala funktionerna hos en skolgård är att skapa plats för elevernas:

- Fysiska aktivitet
- Sociala liv
- Naturkontakt
- Lek
- Återhämtning
- Lärande

Alla dessa delar är viktiga och samspelar för att stödja elevernas utveckling, inlärning och hälsosamma liv.

År 2015 färdigställde Boverket sina allmänna råd som beskriver vad Plan- och bygglagen menar med tillräcklig friyta för bland annat skolgårdar. I samband med detta gav Boverket också ut vägledningen *Ge plats för barn och unga* för planering, utformning, skötsel och förvaltning av barns och ungas utemiljö med särskilt fokus på förskole- och skolgårdar.

Vägledningen syftar till att förtydliga friytans betydelse för barns och ungas lek, lärande och hälsa samt vilka regelverk som gäller.

I *Program för hållbarhet i Jönköpings kommun* är ett av de prioriterade hållbarhetsmålen (mål 16) att kommunen aktivt ska bedriva ett arbete kring att skapa delaktighet och inflytande. Barns delaktighet ska särskilt beaktas.

När en skolgård ska anläggas eller förändras ska eleverna ha inflytande och vara delaktiga i processen, från början till slut. I framtagandet av dessa råd och riktlinjer har vi tillfrågat elever på olika skolor och i olika åldrar vad de tycker är viktigt att en skolgård ska innehålla. Det är angeläget att verksamheten använder kompetens och sakkunniga, interna och externa, men också att ta tillvara och använda de värden som redan finns där skolgården ska anläggas, t ex träd och buskar. Det behöver ske en dialog mellan verksamheten och de som ansvarar för skötseln av skolgården då denna behöver anpassas för att ge rätt förutsättningar för att bedriva ändamålsenlig verksamhet med lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet.

Viktiga faktorer

När en skolgård ska anläggas finns det många lagar och bestämmelser som styr hur den ska byggas. Dock behöver även andra faktorer som kan påverka placering och utformning tas i beaktan. Gestaltningen av skolgården är viktig för att skapa en helhet utifrån olika aspekter för att skolgården ska upplevas stimulerande, trygg och tillgänglig för alla.

Skollagen

I skollagen (2010:800) 5 kap. 3§ står det; *Alla elever har rätt till en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.* Den fysiska miljön är viktig för en trygg och inkluderande skolgård. Utemiljön ska gestaltas så att ingen behöver möta svårigheter eller hinder.

Barnkonventionen

Barnkonventionen är lag i Sverige sedan 1 januari 2020. Den kräver att vi ser till barnets behov och att alla beslut som berör barn har beaktats utifrån principen om barnets bästa. Vuxna kan ha ett barnperspektiv men i verksamheten är det viktigt att få med barnets eget perspektiv. Följande artiklar i Barnkonventionen berör beslut kring skolgårdar:

2. Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

3. Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

6. Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling

12. Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

19. Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

23. Barn med funktionsnedsättning har rätt ett fullvärdigt liv och hjälp att aktivt delta i samhället.

24. Barn har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas.

28. Barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara obligatorisk, kostnadsfri och tillgänglig för alla.

31. Barn har rätt till lek, vila och fritid.

Övriga faktorer inom Jönköpings kommun

Agenda 2030 består av 17 globala mål och är ett samlat grepp för ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet och utveckling världen över. Sveriges kommuner har ett gemensamt uppdrag att arbeta med Agenda 2030. Varje kommun har ett stort ansvar för att arbeta medvetet med hållbarhet. I Jönköpings kommun följs exempelvis de globala målen upp i styrdokument och beslut. I *Program för hållbarhet i Jönköpings kommun* finns framtaget prioriterade mål för just vår kommun kopplat till de globala målen. Flera av dessa berör också utemiljön vid kommunens skolor till exempel mål 4 *God utbildning för alla*. Prioriterat hållbarhetsmål för Jönköpings kommun inom detta område är att alla barn ska erbjudas utomhuspedagogik löpande under sin skolgång, att få förståelse för naturen ska vara en naturlig del av skoldagen samt att alla skolgårdar ska innehålla en stor del grönska. Mål 11 *Hållbara städer och samhällen* är ett prioriterat hållbarhetsmål där parker, skolgårdar och naturområden ska kompletteras och vidareutvecklas till en sammanhängande infrastruktur inom central tätort. Utöver de prioriterade hållbarhetsmålen berör Agenda 2030's mål 3 *God hälsa och välbefinnande*, mål 5 *Jämställdhet*, mål 10 *Minskad ojämlikhet* och mål 15 *Ekosystem och biologisk mångfald* utemiljön vid kommunens skolor.

Jönköpings kommun har också ett friluftsråd som är en plattform för kommunens friluftslivsutveckling. Det finns en framtagen plan som fastställer kommunens vilja med friluftsarbetet och är ett styrdokument för kommunens samtliga nämnder, förvaltningar och bolag. Ett av de friluftspolitiska målen är *Ett rikt friluftsliv i skolan*. Målsättningen är bland annat att elever bör ges goda möjligheter att vistas utomhus och att varje skola ska sträva efter att ha god tillgång till grönområden på eller i närheten av skolan samt att upprätthålla en god kompetens hos lärarna inom ämnet friluftsliv och utomhuspedagogik. För att nå dessa mål har planen flera åtgärder som kan stärka skolornas kompetens exempelvis samverkan med Naturskolan och föreningslivet men också regelbundna uppföljningar och behovsanalyser.

Friyta

Friyta är den yta som eleverna har tillgång till i direkt anslutning till sin skola och kan använda vid sin utevistelse. När en friyta för utevistelse ska placeras och anordnas ska man särskilt beakta friytans storlek, utformning, tillgänglighet, säkerhet men också förutsättningar för att bedriva ändamålsenlig verksamhet.

Vägledningen *Gör plats för barn och unga* (Boverket, 2015) är baserad på både forskning, beprövad praxis och goda exempel. Vid en bedömning av hur stor en friyta ska vara bör man ta hänsyn till både friytan per elev och till den totala storleken. Ett rimligt mått utifrån antalet elever kan vara 30 kvm friyta per elev i grundskolan. Forskning visar dock på att den totala storleken på friytan bör överstiga 3000 kvm för att tillgodose elevernas behov av lek och socialt samspel.

Friytan bör kännetecknas av varierande terräng- och vegetationsförhållande, goda möjligheter till skugga men också tillgång till sol. Friytan ska också ha god luft- och ljudkvalitet. (Boverket allmänna råd FRI – BFS 2015:1)

I rapporten, *Rum för skolans utemiljö – fördjupad analys kring yta för förskolegård och skolgård*, som är gjord vid Sveriges lantbruksuniversitet under 2021 framkommer att ytstorleken är en grundförutsättning för att kunna skapa och bibehålla skolgårdars kvalitet. Tre grundläggande kvaliteter i skolgårdens landskap är det som främjar elevers:

- Fysiska aktivitet – ytstorlek, topografi, vegetation, lösa lekobjekt, fast lekutrustning, sportytor mm.
- Naturkontakt kopplat till lärande, lek och återhämtning – träd, buskar, odling, ängsytor, vattendrag, platser för egentid mm.
- Sociala liv – gröna varierande miljöer, lösa lekobjekt blandat med fast lekutrustning, ytor för möten mm.

Tillräcklig yta på en skolgård ger också förutsättning att bibehålla naturen utan att de slits ned, samtidigt som den – klokt utformad – kan gynna den biologiska mångfalden.

Zoner

Enligt Boverkets *Utemiljöns zoner* (2021) kan utemiljön på en skola delas in i olika zoner och dessa benämns på lite olika sätt. I Jönköpings kommun har vi valt att kalla dem den trygga zonen, den vidlyftiga zonen och den vilda zonen. Zoner är ingen mall för gestaltning utan ett sätt att se till att de funktioner som behövs ryms och utformas på skolgården. Alla zoner ska stimulera till lek och rörelse.

- Trygga zonen: Denna zon ligger vanligen närmast skolbyggnaden och här finner man ofta vuxna som ger en social trygghet. Zonen ska innehålla öppna ytor vid in- och utgångar till skolbyggnaden. I denna zon finns också aktiviteter som kräver ett visst vuxenstöd. Utöver den trygga zonen närmast skolbyggnaden kan det också finnas en trygg zon lite i utkanten av skolgården innehållande förråd eller uteklassrum som bemannas av vuxna.
- Vidlyftiga zonen: Denna zon ligger utanför det trygga närområdet och ska stimulera till rörelse och dynamik. Aktiviteter och saker inom denna zon ska tillgodose flera olika intressen ur ett genusperspektiv och eleverna ska ha flera möjligheter att utmana sig själva.
- Vilda zonen: Denna zon är för det mesta placerad utanför den vidlyftiga zonen. Zonen ska signalera frihet, rymd och oändlighet. Den vilda zonen bör utgöra en tredjedel av skolgården, ha en varierad topografi, buskar och träd men också innehålla exempelvis öppna ytor för lek och spel.

Inom alla zoner ska det finnas belysning som inbjuder till och möjliggör aktivitet även morgon och eftermiddag/kväll.

Eleverna ska ha möjlighet att röra sig fritt mellan zonerna. Det är viktigt att inte sätta upp hinder eller dela av skolgården med staket (mer än där det är nödvändigt för elevernas säkerhet). Dock är det bra om man kan skapa ”rum i rummen” för att utnyttja skolgården på olika sätt.

Konkreta exempel på vad olika zoner i utemiljön på skolgårdar i Jönköpings kommun kan innehålla finns i bilagan.

Tillgängliga, inkluderande och trygga utemiljöer

Alla elever ska kunna använda och vara delaktiga i skolornas utemiljö. För att elever oavsett ålder, könstillhörighet och funktionsförmåga ska kunna använda skolgården krävs det en variation av ytor och aktivitetsfunktioner samt en genomtänkt gestaltning där olika grupper av elever ges utrymme.

Vid utformning av nya, eller utveckling av befintliga utemiljöer har man skyldighet att ta hänsyn till hur platsen kan användas av olika personer. Barn och unga med funktionsvariation är i första hand just barn och unga, och de har samma behov av upplevelser och rika utemiljöer som alla andra. En viktig del i alla barn och ungas utveckling är att experimentera, skapa, känna olika sinnesupplevelser, uppleva rörelseglädje, utmana sig själva samt göra saker själva och tillsammans med andra. Utgångspunkten ska därmed vara att alla känner sig inkluderade och har möjlighet att delta i olika sammanhang. Det innebär dock inte att varje enskild del av utemiljön

behöver anpassas för varje form av funktionsvariation, könstillhörighet eller ålder.

Universell utformning och valmöjligheter skapar likvärdiga förutsättningar för lärande och utveckling står det i Boverkets *Byggnaden och utemiljön gestaltas som en helhet* (2021). Detta innebär bland annat att skolbyggnaden och utemiljön ska komplettera varandra. Båda utgör arenor där den pedagogiska verksamheten och det psykosociala samspelet äger rum. Gällande utemiljön visar forskning att pojkar och flickor använder lekutrustning och sportplaner på olika sätt och skillnaderna blir större ju äldre de blir. I naturmiljöer är skillnaderna mindre och med en medveten gestaltning av utemiljön kan man utmana normer och invanda föreställningar kring vem som platsar var och på så sätt bjuda in fler att delta i aktiviteter i alla typer av miljöer.

Barn och unga har en drivkraft och en motivation att utmana sig själva och sina gränser. Det hänger samman med att när vi utsätter oss för risker så utvecklar vi också förmågan att hantera dem. För att skapa både utvecklande och trygga utemiljöer ska man fokusera på att undanröja verkliga faror – de som innebär fara för allvarliga skador. Ett skrubbsår eller en bula gör ont men är inget farligt. Vistelse i naturmiljö erbjuder ofta sådant så kallat kalkylerat eller positivt risktagande. För att bygga in ett kalkylerat risktagande behöver man undvika att agera utifrån rädsla för risker. I stället bör man utgå från vetenskaplig grund, systematik och ha motiv för vald utformning och design för utemiljön. Utemiljön ska inte vara så säker som möjligt utan så säker som är nödvändigt.

Utemiljöns yta är av betydelse kopplat till ålder och jämställdhet. En större yta liksom områden med naturkaraktär möjliggör utrymme för mer variation. Naturlika utemiljöer signalerar inte könstillhörighet eller en viss funktion i samma utsträckning som fasta lekredskap och mer traditionellt utformade miljöer. Elever möts lättare på lika villkor samt ges tillgång till fler gränsöverskridande aktiviteter.

Vidare i Sveriges lantbruksuniversitets rapport *Rum för skolans utemiljö – fördjupad analys kring yta för förskolegård och skolgård*, framgår att ålder är en viktig faktor att ta i beaktan vid utformningen av utemiljön vid skolor. Yngre elever föredrar aktiv lek och fysisk aktivitet medan äldre elever föredrar lugnare aktiviteter och konversation. Det innebär att äldre elever behöver varierande ytor med multifunktionella strukturer. Det kan vara traditionella bänkar och bord men också informella hängplatser så som trädäck, breda trappor och andra extensiva platser att umgås på i kombination med platser som ger impulser till rörelse, regellek, kraftmätning och socialt samspel.

I den tillgängliga, inkluderande och trygga utemiljön behöver det också finnas möjlighet för eleverna att dra sig undan den gemensamma aktiva och sociala miljön. Det behöver finnas så kallade reträttplatser, enskilda platser för återhämtning och rekreation. En variation av platser med olika storlek i kombination med grönska och växtlighet som erbjuder avskildhet förbättrar elevernas möjlighet till återhämtning, förbättrad mental hälsa och välmående. Det är angeläget att dessa platser i utemiljön är gestaltade på ett sätt så att de inte bidrar till utanförskap eller mobbning. Dock är det lika viktigt att skolan arbetar förebyggande med värdegrundsarbete och vuxennärvaro utomhus som själva utformningen av utemiljön för att motverka otrygghet.

Lärande

Utemiljön på skolor är en användbar resurs för pedagogisk verksamhet och ska användas i undervisningen i de flesta skolämnena och i fritidshemsverksamheten. Kunskapsöversikten *Klassrum med himmel som tak* (2018) från Linköpings universitet visar att evidensen är tillräckligt stark för att konstatera att utomhusundervisning bidrar positivt både direkt och indirekt till skolprestation och skolresultat. Inslag av undervisning i kombination med utomhusvistelse genererar en rad effekter på elevers lärande så som ökad kognitiv förmåga, arbetsminne, koncentration och motivation. Utomhuspedagogik har också positiva effekter för elevernas hälsa, fysiska aktivitet och deras personliga och sociala utveckling.

Fysiska skyddsfaktorer

Miljö och hållbarhet är viktiga faktorer att ha med sig vid planering och skötsel av skolgårdar. Marken ska vara fri från föroreningar, det ska inte förekomma miljö- och hälsofarliga ämnen i verksamheten. I huvudsak ska naturliga material användas och material som kan läcka mikroplaster ska undvikas.

Sol- och skuggförhållanden

Solljus behövs för att bilda D-vitamin men barns hud är känslig och behöver skyddas mot UV-strålning. Enligt Strålskyddsmyndighetens rekommendationer i *Solskyddsfaktorer – sju tips för säkrare lekplatser och friskare barn* (2009) minskar träd, buskar och annan växtlighet UV-exponeringen med närmare hälften. Förutom skugga ger växtligheten skydd mot regn och blåst, renar luften från luftföroreningar, binder koldioxid men inbjuder också till spännande aktiviteter för eleverna. Vid de miljöer där eleverna vistas länge såsom sandlåda, klätterställningar mm bör dessa placeras i skugga. Kraftig sol bidrar också till inaktivitet hos eleverna. Om det inte finns naturlig skugga ska det sättas upp solskydd så att det finns skugga mellan klockan 11-15.

Ljudkvalitet

Det finns inga bindande regler för skolor vad det gäller buller utomhus. Vägledande enligt Boverket och Naturvårdsverket är dock högst 50dBA ekvivalentnivå på de delar av gården som är avsedd för rekreation, lek och pedagogisk verksamhet. En målsättning kan vara att resten av ytorna ska ha högst 55 dBA.

Luftkvalitet

Vid placering av skolor ska hänsyn tas till områdets karaktär och förutsättningar. Lokalisering intill exempelvis vältrafikerade vägar ska undvikas så att förhöjda luftföroreningar inte uppkommer.

Biologisk mångfald

Begreppet biologisk mångfald är ett samlingsbegrepp för all den variation som finns mellan och inom arter och livsmiljöer på jorden. Den biologiska mångfalden spelar en avgörande roll för naturens grundläggande funktioner, så som pollinering och rening av luft och vatten. Biologisk mångfald i närmiljön ger eleverna möjlighet att bidra till hållbarhet i praktiken, följa årstidsväxlingar, stimulerar till vänlighet och omsorg om det levande samt att det påverkar den egna hälsan positivt.

Skötsel och underhåll

Om vuxna visar att elevernas utemiljö är viktig och värd att vårda känner sig också eleverna värdefulla. Att skötsel och underhåll utgår från elevernas perspektiv menar Boverket innebär att målet med skötseln bör vara att tillhandahålla miljöer som gynnar elevernas rekreation, rörelse och undervisning.

Dialog mellan skötselpersonal, fastighetsförvaltare, pedagoger och elever behöver vara kontinuerlig. Det behövs en skötselplan och en skötselbeskrivning för att de värden som skapas av naturliga och lösa element bibehålls och omhändertas på bästa sätt. Som förvaltare kan man tillhandahålla eller lämna kvar löst material på ett klokt sätt utan att det utgör exempelvis en brandrisk. Vegetationsytor är ofta en favorit hos eleverna. Täta buskage ger enskildhet, lågt växande grenar blir klätterträning och gräs som tillåts växa sig högt blir hem åt djur och insekter. Årstider och väder ska få lämna spår i utemiljön. Vid exempelvis snöfall och isbildning ges eleverna plötsligt möjlighet att utforska nya medium och ta sig fram på nya sätt. Snöröjning och halkbekämpning bör därför endast ske i framkomlighets- och säkerhetssyfte.

För att allt ovan ska bli verkligt krävs utbildning av all personal som arbetar med och i utemiljön så att de förstår varför skötseln ska utföras på ett visst sätt i just den här verksamheten.

Referenser

Boverket (2021). *Byggnaden och utemiljön gestaltas som en helhet*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/> (Hämtad 2022-07-05)

Boverket (2015). *Gör plats för barn och unga!*.
<https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2015/gor-plats-for-barn-och-unga/> (Hämtad 2022-06-27)

Boverket (2021). *Trygghetsskapande gestaltning i utemiljön*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/utemiljons-struktur/trygghetsskapande-gestaltning-i-utemiljon/> (Hämtad 2022-07-05)

Boverket (2021). *Utemiljöns funktioner och innehåll*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/utemiljons-struktur/utemiljons-funktioner/> (Hämtad 2022-07-05)

Boverket (2021). *Utemiljöns funktioner och struktur gestaltas utifrån verksamhetens behov*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/utemiljons-struktur/> (Hämtad 2022-07-05)

Boverket (2021). *Utemiljöns zoner*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/utemiljons-struktur/utemiljons-zoner/> (Hämtad 2022-07-05)

Boverket (2022). *Utveckla förskolors och skolors fysiska miljö för att lyfta hela samhället*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/> (Hämtad 2022-08-05)

Faskunger J, Szczepanski A, Åkerblom P (2018) *Klassrum med himlen som tak - En kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan*. Linköpings universitet
<https://old.liu.se/ikk/utomhuspedagogik/presentation/1.750194/klassrum-med-himlen-som-tak.pdf> (Hämtad 2022-08-22)

FN:s konvention om barns rättigheter eller Barnkonventionen (1989)
<https://unicef.se/barnkonventionen> (Hämtad 2022-08-22)

Jönköpings kommun *Hållbar utveckling – Agenda 2030*

<https://www.jonkoping.se/kommunpolitik/hallbarutvecklingagenda2030.4.58993e8f166e835ab80a48.html> (Hämtad 2022-08-22)

Jönköpings kommun *Program för hållbarhet i Jönköpings kommun 2022 – 2030*

https://www.jonkoping.se/download/18.6094008183a2ef6c3244e1b/1666101033395/Tillg%C3%A4nglig_H%C3%A5llbarhetsprogram%20f%C3%B6r%20J%C3%B6nk%C3%B6pings%20kommun%202022-2030%20reviderat.pdf (Hämtad 2022-11-01)

Lunds kommun. (2021) *Utemiljö vid skolor i Lunds kommun – Råd och riktlinjer*

SFS 2010:800 (2010) Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Skolverket (2022) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr22*. Stockholm: Skolverket

Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning (2021) *Rum för skolans utemiljö – fördjupad analys kring yta för utemiljö på skola och förskola*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet

Sveriges Kommuner och Landsting (2015) *Skolgården – förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar*

Bilaga – Konkreta exempel på utrustning och innehåll i utemiljöns olika zoner

Enligt Boverkets *Utemiljöns zoner* (2021) kan utemiljön på en skola delas in i zoner. Zonerna är ingen mall för gestaltning utan ett sätt att se till att de funktioner som behövs ryms och utformas på skolgården. Alla zoner ska stimulera till lek och rörelse. Det finns behov av följande funktioner i utemiljön enligt Boverket:

- Vegetation för lek och rekreation
- Reträttplatser för återhämtning
- Samlingsplats för pedagogisk verksamhet
- Ytor med fasta lekredskap
- Plats för idrottsundervisning
- Platser som stimulerar fantasin

För att fylla ovan funktioner har vi i Jönköpings kommun valt att ta fram konkreta exempel på utrustning och innehåll i utemiljön att fungera som stöd och förtydligande vid planering och utformning av såväl nya som befintliga utemiljöer.

I nedanstående matris visar vi på konkreta exempel på utrustning för funktionerna i de olika typerna av miljöer i den *trygga*, *vidlyfta* respektive *vilda* zonen, arrangerat i prioriteringsordning enligt *ska*, *bör*, *kan* finnas i utemiljön.

Zon/ Stadie Prio	Trygga <i>Nära skolbyggnaden, aktiviteter som kräver ett visst vuxenstöd</i>	Vidlyftiga <i>Stimulera till rörelse och dynamik</i>	Vilda <i>Signalerar frihet och öppenhet</i>
F-6			
SKA	- Väderskyddad samlingsplats för pedagogisk verksamhet - Flaggstång	- Rumssammanhang, vegetation, höjdskillnader	- Planteringar för skrymslen, dolda stigar, kojor

	- Hängyta (förslagsvis bord, sittplatser) - Förråd - Vattenutkast fasad - Sandlåda	- Etablerade buskar/buskage, växter, gräsyta och träd vid verksamhetsstart - Varva hårt och mjukt underlag - Öppna ytor för lek och spel - Lekredskap integreras i öppna och slutna ytor - Samlingsplatser - Hängyta (förslagsvis bord, sittplatser) - Aktivitetsyta för uteidrott - Multiarena - Uppmålad lekyta (förslagsvis matematikcirkel, talföljd, geometriska figurer alfabetsring, kingruta, bollspel, kompassros) - Utescen/amfiteater	- Etablerade buskar/buskage, växter, gräsyta och träd vid verksamhetsstart - Löst material (pinnar, grenar, kottar) - Material till kojbygge och andra lekar - Stenparti, skog
BÖR	- Uteklassrum	- Kompisgunga, gungor - Rutschkana riktad mot norr - Klätterlek, balansbana, parkour	- Tät växtlighet - Fågelholkar - Insektshotell
KAN	- Ateljéer - Odling, odlingsredskap - Uppsamlingsstunna för regnvatten	- Kulle, backe, sluttning - Stubbar, stenar, trädstammar - Äng - Labyrint	- Äng

	- Experiment och snickrande, block och talja - verktyg för skapande verksamhet - Lekhus/stuga - Lekutekök, vattenlek, bygglek, berättarplats - Välkomnande entréer mot utemiljön	- Gång- och cykelslingor - Pulkaåkning riktad mot norr - Pingisbord, basketkorg - Schack - Gradäng, bred sittrappa hängmattor - Utomhussoffa - Grillplats/utekök - Skolträdgård	
--	--	--	--

Zon/ Stadie Prio	Trygga <i>Nära skolbyggnaden, aktiviteter som kräver ett visst vuxenstöd</i>	Vidlyftiga <i>Stimulera till rörelse och dynamik</i>	Vilda <i>Signalerar frihet och öppenhet</i>
7-9		<i>Gränsen mellan zonerna Vidlyftiga och Vilda är mer flytande i åk 7-9. Därför har vi valt att inte dela upp dem här utan istället ha en gemensam kolumn.</i>	
SKA	- Väderskyddad samlingsplats för pedagogisk verksamhet men också för självstudier - Hängytor (förslagsvis bord, bänkar, soffor, breda sittrappor, gradänger) - Flaggstång (kan utgå om redan finns anslutet till F-6-verksamhet) - Gräsyta	- Rumssammanhang, vegetation - Planteringar, etablerade buskar/buskage, växter, gräsyta och träd vid verksamhetsstart - Varva hårt och mjukt underlag - Öppna ytor för lek och spel - Utrustning, vilken leder till aktivitet, integreras i öppna och slutna ytor - Förråd för uteredskap - Aktivitetsyta för uteidrott - Multiarena - Utegym - Uppmålad aktivitetsyta (förslagsvis bollspel, kingruta, luffarschack)	
BÖR		- Höjdskillnader - Klättring, balansbana, parkour - Gångslingor - Fågelholkar - Insektshotell	
KAN	- Uteklassrum	- Pingisbord, basketkorg - Kompisgunga, hammock, hängmattor	

	- Välkomnande entréer mot utemiljön - Odling kopplad till ex NO-undervisning - Schack - Scen, ateljé	- Grillplats/utekök
--	---	---------------------

Specifik utformning vissa funktioner

Samlingsplats

Samlingsplatser ska finnas i utemiljön och kan fylla olika pedagogiska syften och sociala funktioner. I den konkreta matrisen återfinns därför dessa i flera av zonerna. Exempel på samlingsplatser är väderskyddad samlingsplats, uteklassrum, flaggstång, multiarena, stubbar, stenar, liggande trädstammar, gradäng, utescen, amfiteater, grillplats.

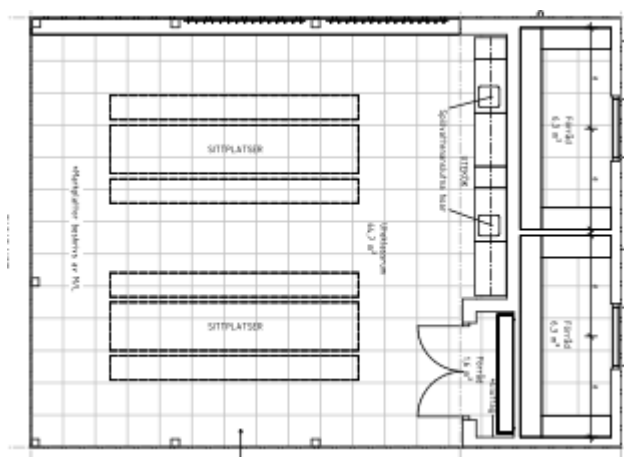

Uteklassrum

Uteklassrummet kan vara en väderskyddad samlingsplats, men det kan också vara mer likt ett klassrum med tak och väggar och funktioner som diskbänk, tillgång till vatten, el och förvaring.

Nedan ger vi exempel på hur ett uteklassrum med tak och två väggar kan utformas:

- Tak, 1 ribbvägg, förråd som vägg (önskvärt 3-delat, se specifikation enligt nedan)
- Vattenutkast i fasadvägg, eluttag och belysning i förrådet, diskho med diskbänk och arbetsyta längs förrådsväggen, ej nödvändigt med vattenkran vid diskho, dock behövs avrinning av vatten, hyllor ovan och under arbetsyta, krokar, långbänkar och långbord

Exempel uteklassrum inklusive 3-delförråd från byggprojekt Bottnarydsskolan

Förråd

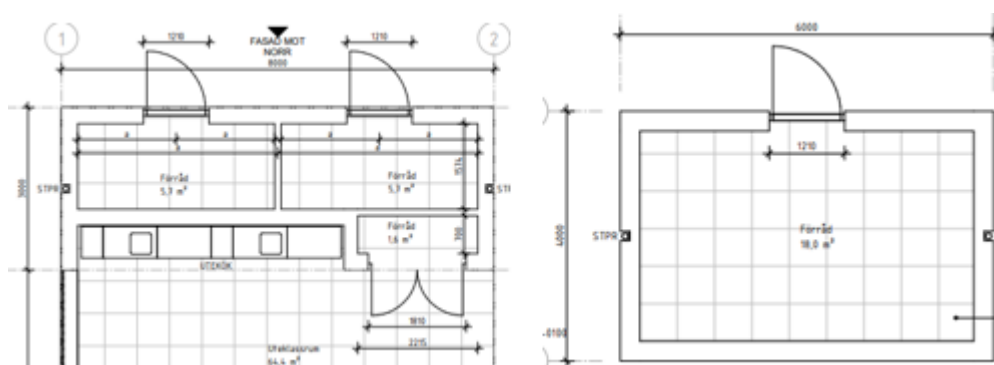
Antal förråd och dess utformning är beroende av storleken på utemiljö, antal elever, användningsområde och behov. Förrådet ska placeras i anslutning till den typ av verksamhet förrådet ska förse med material och utrustning. Tomtens utformning kan variera och därför ska hänsyn tas till förrådets placering från projekt till projekt.

Nedan ger vi exempel på två utformningar av förråd:

1. Ett förråd på ca 15 m² för rastaktiviteter, fritidshemsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet, 3-delat
2. Ett förråd på ca 18 m² för rastaktiviteter, fritidshemsverksamhet och idrott, möjligt att dela upp med väggar utifrån verksamhetens behov

Det 3-delade förrådet placeras med fördel i anslutning till uteklassrummet, i de utemiljöer där sådant finns, då kan det även användas som vägg till uteklassrummet. Förrådet kan specificeras enligt nedan:

- 1 mindre förrådsutrymme, för samlat undervisningsmaterial, hyllor på skena, indragen el för belysning, teknisk utrustning, laddning, 2x3 st eluttag (förslagsvis i brösthöjd). Öppning med dörr i väggen mot uteklassrummet.
- Vattenutkast i fasadvägg med styrning
- 2 större förrådsutrymmen för rastaktiviteter, fritidshemsverksamhet
- Undvik nivåskillnad in i förrådet. Om nödvändigt komplettera med asfalterad ramp.
- Flyttbar konstruktion med förslagsvis markplattor, ej gjuten konstruktion

Exempel 3-delat respektive 2-delat förråd från byggprojekt Bottnarydsskolan

Utbildningsförvaltningen

Rumlaborgsgatan 1
561 32 Huskvarna